Dottorato di ricerca in *Scienze dell'Antichità e Archeologia*

Prova scritta : 1.9.2025

Busta 3:

- Plat. *Legg.* 9.872d7 - 873c1
- Theocr. *Id.* II.8-41
- Liv. 29.3.6-15
- Ov. *Trist.* 5, 9

Tradurre e commentare il seguente passo:

Plato, *Legg.* 872d7 - 873c1 (ed. J. Burnet, Oxford 1907)

καὶ ἐν ᾗ μή τις ἂν προσδοκήσειεν χώρᾳ, λέγειν μὲν δὴ χρεὼν
αὖ πάλιν τὸν ἔμπροσθε σμικρῷ ῥηθέντα λόγον, ἂν ἄρα
τις ἀκούων ἡμῶν οἷος ἀποσχέσθαι γένηται μᾶλλον ἑκὼν
διὰ τὰ τοιαῦτα φόνων τῶν πάντῃ ἀνοσιωτάτων. ὁ γὰρ δὴ
μῦθος ἢ λόγος, ἢ ὅτι χρὴ προσαγορεύειν αὐτόν, ἐκ παλαιῶν
ἱερέων εἴρηται σαφῶς, ὡς ἡ τῶν συγγενῶν αἱμάτων τιμωρὸς
δίκη ἐπίσκοπος νόμῳ χρῆται τῷ νυνδὴ λεχθέντι καὶ ἔταξεν
ἄρα δράσαντί τι τοιοῦτον παθεῖν ταὐτὰ ἀναγκαίως ἅπερ
ἔδρασεν· εἰ πατέρα ἀπέκτεινέν ποτέ τις, αὐτὸν τοῦτο ὑπὸ
τέκνων τολμῆσαι βίᾳ πάσχοντα ἔν τισι χρόνοις, κἂν εἰ
μητέρα, γενέσθαι τε αὐτὸν θηλείας μετασχόντα φύσεως
ἀναγκαῖον, γενόμενόν τε ὑπὸ τῶν γεννηθέντων λιπεῖν τὸν
βίον ἐν χρόνοις ὑστέροις· τοῦ γὰρ κοινοῦ μιανθέντος αἵματος
οὐκ εἶναι κάθαρσιν ἄλλην, οὐδὲ ἔκπλυτον ἐθέλειν γίγνεσθαι
τὸ μιανθὲν πρὶν φόνου φόνῳ ὁμοίῳ ὅμοιον ἡ δράσασα ψυχὴ
τείσῃ καὶ πάσης τῆς συγγενείας τὸν θυμὸν ἀφιλασαμένη
κοιμίσῃ. ταῦτα δὴ παρὰ θεῶν μέν τινα φοβούμενον τὰς
τιμωρίας εἴργεσθαι χρὴ τὰς τοιαύτας· εἰ δέ τινας οὕτως
ἀθλία συμφορὰ καταλάβοι, ὥστε πατρὸς ἢ μητρὸς ἢ ἀδελφῶν
ἢ τέκνων ἐκ προνοίας ἑκουσίως ψυχὴν τολμῆσαι ἀποστερεῖν
σώματος, ὁ παρὰ τοῦ θνητοῦ νομοθέτου νόμος ὧδε περὶ τῶν
τοιούτων νομοθετεῖ, Προρρήσεις μὲν τὰς περὶ τῶν νομίμων
εἴργεσθαι καὶ ἐγγύας τὰς αὐτὰς εἶναι καθάπερ ἐρρήθη τοῖς
ἔμπροσθεν· ἐὰν δέ τις ὄφλῃ φόνου τοιούτου, τούτων κτείνας
τινά, οἱ μὲν τῶν δικαστῶν ὑπηρέται καὶ ἄρχοντες ἀποκτεί-
ναντες, εἰς τεταγμένην τρίοδον ἔξω τῆς πόλεως ἐκβαλλόντων
γυμνόν, αἱ δὲ ἀρχαὶ πᾶσαι ὑπὲρ ὅλης τῆς πόλεως, λίθον
ἕκαστος φέρων, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ βάλλων ἀφο-
σιούτω τὴν πόλιν ὅλην, μετὰ δὲ τοῦτο εἰς τὰ τῆς χώρας
ὅρια φέροντες ἐκβαλλόντων τῷ νόμῳ ἄταφον.

d 4 μή A O: μή ποτέ O^2 d 5 ἔμπροσθεν fecit A^2 (ν s. v.)
e 1 γρ. ἢ ὅτι ἂν χρὴ O e 6 κἂν εἰ in marg. O^2: κἀν ἢ A : κἀν ἢ L O: κἂν (secl. ἢ) Hermann
A O: τίσει L O^2 (ει s. v.) a 1 πρὶν] πρὶν ἂν Ast a 2 τείσῃ] τίσῃ
a 5 ἢ μητρὸς om. A et pr. O a 3 κοιμίσῃ A O : κοιμίσει L O^2 (ει s. v.)
b 1 τῶν] τοῦ τῶν ci. Matthiae

Tradurre e commentare il seguente passo:

Theocr. *Id.* II 8-41 (ed. C. Gallavotti, Roma 1993)

II

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ

ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΡΙΑΙ

Πᾷ μοι ταὶ δάφναι; φέρε Θεστυλί· πᾷ δὲ τὰ φίλτρα;
στέψον τὰν κελέβαν φοινικέῳ οἰὸς ἀώτῳ,
ὡς τὸν ἐμὶν βαρὺν εὖντα φίλον καταδήσομαι ἄνδρα,
ὃς μοι δωδεκαταῖος ἀφ' ὥ, τάλαν, οὐδὲ ποθίκει
οὐδ' ἔγνω πότερον τεθνάκαμες ἢ ζοοὶ εἰμὲς
οὐδὲ θύρας ἄραξεν ἀνάρσιος. ἦ ῥά οἱ ἄλλᾳ
ὤχετ' ἔχων ὁ τ' Ἔρως ταχινὰς φρένας ἀ τ' Ἀφροδίτα.
βασεῦμαι ποτὶ τὰν Τιμαγήτοιο παλαίστραν
αὔριον, ὡς νιν ἴδω, καὶ μέμψομαι οἷά με ποιεῖ.
νῦν δέ μιν ἐκ θυέων καταδήσομαι. ἀλλὰ Σελάνα,
φαῖνε καλόν· τὶν γὰρ ποταείσομαι ἄσυχα, δαῖμον,
τᾷ χθονίᾳ θ' Ἑκάτᾳ τάν καὶ σκύλακες τρομέοντι
ἐρχομέναν νεκύων ἀνά τ' ἠρία καὶ μέλαν αἷμα.
χαῖρ' Ἑκάτα δασπλῆτι, καὶ ἐς τέλος ἄμμιν ὀπάδει
φάρμακα ταῦτ' ἐρδοισα χερείονα μήτε τι Κίρκας
μήτε τι Μηδείας μήτε ξανθᾶς Περιμήδας.
Ἰυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.
ἅλφιτά τοι πρᾶτον πυρὶ τάκεται· ἄλλ' ἐπίπασσε,
Θεστυλί. δειλαία, πᾷ τὰς φρένας ἐκπεπότασαι;
ἦ ῥά γέ θην, μυσαρά, καὶ τὶν ἐπίχαρμα τέτυγμαι;
πάσσ' ἅμα καὶ λέγε ταῦτα· « τὰ Δέλφιδος ὀστία πάσσω ».
Ἰυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.
Δέλφις ἔμ' ἀνίασεν· ἐγὼ δ' ἐπὶ Δέλφιδι δάφναν
αἴθω. χὡς αὗτα λακεῖ μέγα κἀππυρίσασα,
κἠξαπίνας ἄφθη, κοὐδὲ σποδὸν εἴδομες αὐτᾶς,
οὕτω τοι καὶ Δέλφις ἐνὶ φλογὶ σάρκ' ἀμαθύνοι.
Ἰυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.
νῦν θυσῶ τὰ πίτυρα. τὺ δ', Ἄρτεμι, καὶ τὸν ἐν Ἄιδα
κινήσαις ἀδάμαντα καὶ εἴ τί περ ἀσφαλὲς ἄλλο.
Θεστυλί, ταὶ κύνες ἀνὰ πτόλιν ὠρύονται·
ἁ θεὸς ἐν τριόδοισι· τὸ χαλκέον ὡς τάχος ἄχει.
Ἰυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.
ἠνίδε σιγᾷ μὲν πόντος, σιγῶντι δ' ἀῆται,
ἃ δ' ἐμὰ οὐ σιγᾷ στέρνων ἔντοσθεν ἀνία,
ἀλλ' ἐπὶ τήνῳ πᾶσα καταίθομαι, ὃς με τάλαιναν
ἀντὶ γυναικὸς ἔθηκε κακάν καὶ ἀπάρθενον ἦμεν.
Ἰυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.
ὡς τοῦτον τὸν κηρὸν ἐγὼ σὺν δαίμονι τάκω,
ὡς τάκοιθ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις.
χὡς δινεῖθ' ὅδε βόμβος ὁ χάλκεος ἐξ Ἀφροδίτας,
ὡς τῆνος δινοῖτο ποθ' ἁμετέραισι θύραισι.

Codd: K, V (aut ex eo W descriptus vv. 5–49), Va (= A N S et U vv. 13–41, 74–166).

Pap: Pa (fere integra), Ok (vv. 40–49 huius editionis).

Tit: Φαρμακεύτρια Pa N G P (et Serv. *ad Verg. Ecl.* VIII 1, 21), Φαρμακεύτριαι K A S (et Athen. XI 475, Eustath. 1767, 20), adiecto Δωρίδι Pa K A G P.

1 πᾷ bis scr. Pa Codd, cf. 19 • 2 φοινικέῳ Pa Codd (sed φοινικίῳ A E I et R) • 3 ἐμὰν Pa Codd, ἐμὶν Valck | φίλα K | καταδησομαι Pa, καταθύσομαι Codd, cf. Σ • 4 τάλαν Pa Va V (exclamantis vi ac sensu), τάλᾶς K S corr., unde Mo (tamen de syllaba correpta videas Ahr, *Gr. Dial.*, II 174) | ποθ' ἥκει Pa Va V, ποθ' ἵκει K • 5 τεθνήκαμις Pa Va W, τεθνάκ. K (et G P M) | ζοοὶ Pa (et S), ζωοὶ Codd • 6 ἐρ(ρ)αξεν A N • 9 ποιῆς Pa • 10 νιν Codd, μ[ιν?] Pa | θυέων καταθύσομαι Codd, θυσου καταδησομαι Pa.

Testim: 2 cf. papyrum Erinnae *PSI* 1090 *a*, 20 φο]ινικιος sscr. –(ικ)ε(ος) • 3 γράφεται καὶ ⟨καταδήσομαι, ἤγουν⟩ καταμαγεύσω· δεσμεύειν γάρ φασιν αἱ φαρμακίδες, ὅταν πρὸς κατοχήν τινα παρ' αὐτοῖς καταμαγεύσωσιν *Σ*.

13 ἐρχομένην Pa[1] Va | θ' ηρια Pa[2] | καὶ μέλαν αἷμα Pa Codd ut Hom. 298, at confer p. 292 fragmentum n. 3 • 14 ἄμμιν Pa Codd | οπήδει Pa (et N S corr.), –άδει K A U, –αδοῖς W, cf. 166 • 15 ταῦθ' Pa Va W, ταῦτ' K, cf. VII 106 | Κίρκας Pa, –ης fere Codd • 18 πρᾶτον Pa W, πρῶτον K Va • 19 πη Pa, πᾷ Codd, πεῖ Bignonius, cf. I, XI 72, XV 33 | ἐκπεπότασαι Pa W, –ησαι K Va • 20 θην Pa, τοι Codd, cf. III 8 • 21 ὀστία Pa K W, ὀστέα Va • 24 κως Pa | λακῆ Pa Va | μέγα Pa Codd et κακκεφυρίσασα Pa, κακπυρίσασα Etym. (cum v.l. –σαισα), κατ(π)υρίσασα Codd, μεγάλ' ἐκπυρίσασα Mein • 25 κἠξαπίνας K, –ης Va W | εἴδομες Pa K (S[b] U corr.), εἴλομεν Va W • 26 ἀμαθύνοι K W, ἀμαθύνῃ Va.

Testim: 18 τάκεται δὲ τύφεται, Συμιᾶται· γράφεται δὲ καὶ κάται *Σ* (Va), unde τύφεται con. Mein • 19 cf. XI 72; de πῆ cf. I 66 et ἄλλη πῃ in Cyrenensium titulo *Decret.* B 37 (nec non δπῃ A 24) • 24 de κως in Pa cf. 41 et Apollon. *De Synt.* 335 | Etym. Gud. 135, 25 et Magn. 250, 35 δάφνη τὸ φυτόν, διαφώνη τις οὖσα, ἡ ἐν τῷ δαίεσθαι φωνοῦσα· ἠχεῖ γάρ καιομένη· μαρτυρεῖ Θεόκριτος· χὡς αὗτα λακῆ μέγα κακτυρίσασα (v.l. –σαισα), cf. Herodian. *Phil.* p. 451 ἀπανθρακίζειν οἱ Δωριεῖς ἐκπυρίσαι λέγουσιν, et Hes. *Theog.* 694 λάκε δ' ἀμφὶ πυρὶ μεγάλ' ἄσπετος ὕλη.

28–37 hoc loco Pa K, eadem iam habuit Ok secundo saeculo (nam frustulum servatur vv. 40–49 uno tenore continens), post 42 traduxerunt Cett (qua re vv. 33–42 et 28–32 vulgo numerantur pro 28–42) • 28 συ Pa | εν Αιδηι sic expresso dativo Pa, ἐν Ἄιδῃ (Ἄιδη) Va W, ἐν Ἄιδα K, ἀναιδῆ corr. Taylorus • 29 ἀδάμαντα K (et G), ῥ' ἀδάμ. Va W • 30 ἄμμιν Pa Codd | ὠρύοντι K • 31 χαλκέον Pa, χάλκεον Va, χάλκειον W, χαλκίον K | αχη Pa • 36 ἦμεν Pa ut Codd (sed ἦμες A, εἶμες N), cf. 116 • 41 τῆνος Ok et K, κεῖνος Va W | ποτ' (et M) αμετρῆσι θυραισι Pa, ποθ' ἀμετέρῃσι (–αισι Brunck) θύρῃσι Codd • 43 και ες τρις Pa, καὶ τρὶς Codd, κἠς τρὶς Gall • 45 λάθας K Va, λάθος W (et G P M) • 46 λασθῆμεν K, λαθῆμεν A (–μες W), λελαθῆμεν N S (et M).

Testim: 28 cf. Hom. Δ 521 λᾶας ἀναιδής, N 139 ἀναιδέος πέτρης, et Propert. IV 11, 4 *non exorato stant adamante viae.*

Liv. 29, 3, 6-15 (ed. R. Seymour Conway-S. Keymer Johnson, Oxonii 1935)

et togae exercitui, et obsides ab triginta ferme populis accepti.

6 Ita Hispaniae rebellantis tumultu haud magno motu intra paucos dies concito et compresso, in Africam omnis terror
7 uersus. C. Laelius nocte ad Hipponem Regium cum accessisset, luce prima ad populandum agrum sub signis milites
8 sociosque in auxilium nauales duxit. Omnibus pacis modo incuriose agentibus magna clades inlata; nuntiique trepidi Carthaginem terrore ingenti compleuere classem Romanam Scipionemque imperatorem—et fama fuerat iam in Siciliam
9 transgressum—aduenisse. Nec quot naues uidissent nec quanta manus agros popularetur satis gnari omnia in maius metu augente accipiebant. Itaque primo terror pauorque,
10 dein maestitia animos incessit: tantum fortunam mutasse ut qui modo ipsi exercitum ante moenia Romana habuissent uictores stratisque tot hostium exercitibus omnes Italiae
11 populos aut ui aut uoluntate in deditionem accepissent, ii uerso Marte Africae populationes et obsidionem Carthaginis uisuri forent, nequaquam pari ad patienda ea robore ac

7 in auxilium nauales (*uel* -lis) $A^{3}\theta$(*sed* nau. in aux. $A^{3}\theta$)N^{1}, *sc.* '*ut subsidia*': nauales (*uel* -lis) Π*NH.ald.Frob.*1.2, *quod malit Johnson* 8 incuriose $C^{x}A^{3}N^{1}\theta$ *Edd.*: incurius e (*sed* -rius ea gent-) π: incurius *M*: incuria se *ANH* transgressum ΠN^{2}(*fort.* N^{1} *rescriptus*)$H\theta$: transgressa *N* 9 Nec quot $CM^{3}\theta$*ald.Frob.*1.2: ne quod π: ne quot *ANH*, *sed erasit aliquid supra* -e *scriptum* N^{2} dein Π(daein *P*)*NH.ald.* (*hic recte; aliter* (*de re mutata*) *e.g.* 27. 32. 4): deinde θ*Frob.*2 10 qui Π*NH*θ: quo N^{1} *uel* N^{1} *uel* N^{2} moenia (*uel* men-) $CM^{3}(M^{1}?)B^{x}AN\theta$: moniam *PM*: meoniam P^{2} (-ia P^{1}): moeniam *RBD* (men-) stratisque tot $P^{1}CM^{3}$*ald.*: stratique tot π (*cf.* 27. 17. 12 *adn.*): stratis tot θ*Frob.*2 (*cf.* 26. 11. 12 *adn.* (*c*): totque stratis *ANHW*. *Cf. de uariatione ordinis ab codd. AN profecta e.g. cc.* 6. 13; 14. 13; 20. 1 *et in lib.* 27 *cc.* 1. 3; 5. 1; 5. 4; 9. 10; 10. 12; *in lib.* 28 *cc.* 8. 13; 9. 10; 17. 16; 21. 8; 26. 3; 27. 16; 35. 2, 11; 41. 17; 44. 18; *in lib.* 30 *cc.* 8. 3; 17. 12; 18. 4; 23. 3; 25. 1; 27. 2; 33. 9; 36. 1; *cf. etiam* 26. 5. 17 *adn.* (*de ord. codd. AN*θ) aut ui $P^{1}CM^{3}?B^{3}AN$(*sed* uim *N*)*H Edd.*: aut uia π: ui θ 11 uerso Marte (-tę *BD*) Π*NH*θ*ald.Frob.*1.2: uersos arte *Sp*, *cf.* 28. 40. 10 *adn.* (*et de* -s *pro* -m *in P cf.* 27. 17. 1 *adn.*): uersa sorte *Rhen.*, *frustra* uisuri P^{1} *uel* $P^{5}M^{3}(M^{1}?)B^{2}ANH\theta$: uri π nequaquam *H*θ*ald.Frob.*1.2: nequiquam (-icq- *D*) Π*N* patienda ea $A^{1}N^{1}H\theta$ *Edd.*: parienda ex Π*N* (*cf. de* -x- *et* -a- 26. 37. 3 *adn.*)

Romani fuissent. illis Romanam plebem, illis Latium 12
iuuentutem praebuisse maiorem semper frequentioremque pro tot caesis exercitibus subolescentem: suam plebem im- 13
bellem in urbe, imbellem in agris esse; mercede parari auxilia ex Afris, gente ad omnem auram spei mobili atque infida. iam reges, Syphacem post conloquium cum Scipione 14
alienatum, Masinissam aperta defectione infestissimum hostem. nihil usquam spei, nihil auxilii esse. nec Magonem 15
ex Gallia mouere tumultus quicquam nec coniungere sese Hannibali, et Hannibalem ipsum iam et fama senescere et uiribus.

In haec defienda prolapsos ab recenti nuntio animos rur- 4
sus terror instans reuocauit ad consultandum quonam modo
obuiam praesentibus periculis iretur. Dilectus raptim in 2
urbe agrisque haberi placet; mittere ad conducenda Afrorum auxilia; munire urbem, frumentum conuehere, tela arma parare; instruere naues ac mittere ad Hipponem aduersus Romanam classem. Iam haec agentibus nuntius tandem 3
uenit Laelium non Scipionem, copiasque quantae ad incur-

12 subolescentem *DSpA*^{1}θ *Edd.*: subolescentum (subul- *P*) π^{2}: suboles (-em $C^{1}A^{x}$: -ens *H*) ceterum $C^{1}A?NH$ 13 suam $P^{1}C M^{3}A^{8}?N^{2}?H\theta$: sua Π*N* (*cf.* 26. 41. 12 *adn.*) im-(*sed* in-)bellem (-lli *C*) in urbe, im-(*sed* in-)bellem $C^{1}A^{v}?$(*sed* in urbe inb. inb.)N^{1} *Edd.*: in bellum in (*om.* in *N*) urbe inbellem π*NH* (imb- *bis H*): in urbe inbellem *D et* (*sed* inb. in urbe) C^{2}: inbellem (ib- *K*) θ; *de forma* imb- *cf. Praef.* § 30 in agris $A^{1}N^{1}H\theta$ *Edd.*: *om.* Π*N* parari Π*NH*: parare θ Afris $A^{1}N^{2}\theta$ *Edd.*: agris π*NH*: agresti *D* gente . . . mobili . . . infida Π*NH Edd.*: gentem . . . mobilem (-lis θ) . . . infidam (-da *J*) $N^{x}\theta$ 14 reges *SpJFrob.*2: rege *PR*: regem $\pi^{1}NHK.ald.$ 15 quicquam Π$A^{1}N^{x}\theta$ (quisq- *ANH*) nec coniungere] *hinc usque ad uoces* Puteolis (30. 21. 11) *codicibus Spirensi cognatis constantius consentit H* (*i.e. ex fol.* 181 *r. ad* 204 *u.*); *u. Praef.* § 94 sese Π*N.ald.*: se *H*θ*Frob.*2 et fama Π*N Edd.*: fama *H*θ

4 1 animos Π*N*θ: animo *H* quonam $CM^{3}(M^{1}?)ANH\theta$: quoniam π 2 dilectus π: delectus $C^{4}ANH\theta ald.Frob.$1.2, *cf. c.* 5. 8 munire Π^{2}N: munere *P*: muniri N^{1} (*uel* N^{1}) *ut s. l. H*θ parare] -re Π*N*θ: -rent *H* instruere naues Π*N*θ: instarent *H* ac mittere $C^{4}M^{3}(M^{1}?)BH\theta Frob.$2: amittere π: et mittere *A N.ald.*: mittere $M^{1}F$

posse puta fieri lenito principe vultus
  ut videas media tristis in urbe meos,
utque ego te videam causa graviore fugatum,
  haec sunt a primis proxima vota meis.

IX

O TVA si sineres in nostris nomina poni
  carminibus, positus quam mihi saepe fores!
te canerem solum, meriti memor, inque libellis
  crevisset sine te pagina nulla meis.
quid tibi deberem, tota sciretur in urbe,
  exul in amissa si tamen urbe legor.
te praesens mitem nosset, te serior aetas,
  scripta vetustatem si modo nostra ferunt,
nec tibi cessaret doctus bene dicere lector:
  hic te servato vate maneret honor.
Caesaris est primum munus, quod ducimus auras;
  gratia post magnos est tibi habenda deos.
ille dedit vitam; tu, quam dedit ille, tueris,
  et facis accepto munere posse frui.
cumque perhorruerit casus pars maxima nostros,
  pars etiam credi pertimuisse velit,
naufragiumque meum tumulo spectarit ab alto,
  nec dederit nanti per freta saeva manum,
seminecem Stygia revocasti solus ab unda.
  hoc quoque, quod memores possumus esse, tuum est.
di tibi se tribuant cum Caesare semper amicos:
  non potuit votum plenius esse meum.
haec meus argutis, si tu paterere, libellis
  poneret in multa luce videnda labor;
nunc quoque se, quamvis est iussa quiescere, quin te
  nominet invitum, vix mea Musa tenet.

IX 6 legar Σ 8 ferant Σ 15 perhorreret ω 17 spectarit *Heinsius*: spectaret Γω 25 se quamuis est *Naugerius e codicibus nescioquibus*: iam quamuis est *A*: quamuis est iam *GHPV*ω

utque canem pavidae nactum vestigia cervae
  latrantem frustra copula dura tenet,
utque fores nondum reserati carceris acer
  nunc pede, nunc ipsa fronte lacessit equus,
sic mea lege data vincta atque inclusa Thalia
  per titulum vetiti nominis ire cupit.
ne tamen officio memoris laedaris amici,
  parebo iussis (parce timere) tuis.
at non parerem, nisi me meminisse putares.
  hoc quod non prohibet vox tua, gratus ero.
dumque (quod o breve sit!) lumen vitale videbo,
  serviet officio spiritus iste tuo.

X

VT sumus in Ponto, ter frigore constitit Hister,
  facta est Euxini dura ter unda maris.
at mihi iam videor patria procul esse tot annis,
  Dardana quot Graio Troia sub hoste fuit.
stare putes, adeo procedunt tempora tarde,
  et peragit lentis passibus annus iter.
nec mihi solstitium quicquam de noctibus aufert,
  efficit angustos nec mihi bruma dies.
scilicet in nobis rerum natura novata est,
  cumque meis curis omnia longa facit.
an peragunt solitos communia tempora motus,
  stantque magis vitae tempora dura meae?
quem tenet Euxini mendax cognomine litus,
  et Scythici vere terra sinistra freti.
innumerae circa gentes fera bella minantur,
  quae sibi non rapto vivere turpe putant.

28 luctantem Σ 31 Thalia *A*ω: uoluntas *GHPV* 38 ipse *AHPV*

X 12 stantque *Housman*: suntque Γω suntque . . . uersa *conieci* 13 litus Σ: tellus *GHPV*: tempus *A*: pontus ω 16 raptu *GHV*

3. Attraverso uno o più casi studio di classi di reperti restituiti dallo scavo archeologico o dall'indagine topografica si mostri come alcuni aspetti della cultura materiale possano contribuire alla ricostruzione della storia economica, sociale e culturale di uno spazio geografico o di un insediamento, con riferimento alla bibliografia aggiornata dedicata all'argomento (massimo cinque titoli).